

KISWAHILI KIDATO CHA PILI
MTIHANI WA MUHULA WA KWANZA
MACHI 2024

Mwongozo

UFAHAMU

- a) ATHARI ZA SUKARI
 SUKARI SUMU
 SUKARI
- b) Husaidia mwili kujikinga dhidi ya magonjwa
- Huchangamsha mwili
  - Hupunguza uwezekano wa watoto kuwa na anemia
  - Hutunza ngozi na kufanya ing'are.
- c) Huchangia kuoza na kuharibika kwa meno
- Maradhi ya kisukari
  - Husababisha kipanduso au ugonjwa wa ghafla kuumwa upande mmoja wa kichwa.
  - Husababisha mishipa ya damu kuwa nyembamba.
- d) sukari asilia kutoka kwa miwa na mboga sukari inayotoka katika asili.
- e) (i) ndani ya mwili – huchangamsha mwili
 kuongeza kiwango cha himoglobini
 (kupunguza anemia)
 Hukinga mwili dhidi ya magonjwa ya kukohoa
- ii) nje ya mwili – hutunza ngozi na kufanya inga're
- f) (i) hamu na ghamu – ari kubwa/tama kubwa
 (ii) Akina yahe –watu wakawaida ,vijana barobaro.
 (iii) Vipodozi – vitu vitumiwavyo ili kujirembesha.

2. MATUMIZI YA LUGHA

- (a) i) Namna hewa inavyozuiliwa wakati wa kutamka
 Mahali hewa inapozuiliwa/ ala ya kutamkia
 Hali yamtetemeko wa nyuzi za sauti
 3x1=3
- ii)
h ; koromeo		2x1=2
k ; kaa kaa laini		
- (b) naam 1x1=1
- (c) Ngo'a ng'o-a KI-I 2x1=2
 Ngoma ngo-ma KKI-KI
- (d) wasomacho

- Wa- nafsi
 -som- mzizi
 -a- kiishio/kutenda
 -cho- kirejeshi
- (e) Wowote utungwao na Zainabu hupatikana mtandaoni
- (f)
- (i) -ja; -jiwa
- (ii) imba; imbiwa
- (h) Vijikiti vyao vimevunjika
- (i) Akifisha sentensi hii: Safari ya **Hamisi** iling'oa nanga **Jumatatu**.
- (j)
- i) Meza tembe mbili mara tatu kwa siku
- ii) Simameni mara moja!
- (k)
- (i) Werevu **wake** unavutia
- (ii) Gari **lake** ni safi
- (l) "Umetoka wapi usiku huu?" Polisi alimwuliza.
- (m)
- Mwanafunzi mmoja anasoma kitabu vizuri.
- S-----KN+KT
- KN----N+V
- N-----Mwanafunzi
- V-----mmoja
- KT-----T+N+E
- T-----anasoma
- N.....kitabu
- E-----vizuri
- (n) Wanafunzi wazuri; kivumishi
wametuzwa vizuri ; kielezi
kwa uzuri wao; nomino
- (o) Uchaguzi mkuu hautafanyika mwaka huu
- (p) Mwanafunzi mmoja **anatakikana** na mwalimu kumsaidia kazi/kumsaidia mwalimu kazi
- (q) Gari jipya limenunuliwa na babake.
- Kiima ; babake
- Gari jipya ;KN
- Limenunuliwa na babake ; KT
- (r) Hasira amefungua mlango

$4x \frac{1}{2} = 2$

$1x2=2/0$

$2x1=2$

$1x2=2/0$

$4X \frac{1}{2} = 2$

$2x1=2$

$2x1=2$

$1x2=2$

$8 x \frac{1}{2} = 4$

$3x1=3$

$2x1=2/0$

$2x1=2/0$

$3X1=3$

$1x1=1$

(s) Ukata: umaskini/uchochole

1x1=1

3. ISIMU JAMII C (ALAMA 10)

- i. Msamiati maalum; Amina
- ii. Lugha ya upole na kunyenyekea; karibu ndugu mpenzi
- iii. Lugha ya utohozi; amina

2x1=2

b)

(2x1=2)

- i. Matumizi ya viziada lugha
- ii. Kunukuu vitabu vitakatifu
- iii. Matumizi ya mbazi ili kutoa ujumbe
- iv. Matumizi ya nyimbo, shangwe na vigelegele.
- v. Matumizi ya tamathali za lugha taswira, jazanda na taharuki.
- vi. Lugha itumiwayo huwa ya vitisho
- vii. Lugha itumiwayo itumiwayo huwa iliyojaa matumaini na ahadi.
- viii. Lugha ya kuliwaza
- ix. Hali ya kuzungumza kwa pamoja km maombi, kuitika amin, kusema neema
- x. Lugha ya heshima na upole
- xi. Lugha ya mafumbo
- xii. Lugha nyepesi

Zozote 8x1=8

Zozote nne zilizoeleza

4. FASIHI SIMULIZI (ALAMA 15)

a) i) Semi

ii) vitanza ndimi

(2x1=2)

b) Sifa za vitanza ndimi

Ni kauli fupi.

Huwa na mchezo wa maneno.

Huundwa kwa sauti zinazokaribiana kimatamshi.

Hutumia maneno yenye maana zaidi ya moja au yenye sauti sawa.

Hutanza/hutatiza ndimi za wengi wakalemewa kutamka.

Hukanganya kimatamshi.

(zozote 4x1=4)

- c) Umuhimu wa vitanza ndimi
Kukuza matamshi bora mtu anapoendelea kutamka.
Kukuza uwezo wa kufikiri haraka ili kujua maana za maneno ili kutamka ipasavyo.
Kupanua ujuzi wa msamiati.
Kuburudisha kwa kufurahisha na kuchangamsha.
Husaidia kutofautisha maana za maneno.
Kujenga stadi ya kusikiliza.
Kukuza ubunifu kwa kuteua maneno yanayotatanisha kisauti na kimaana.
Kujenga uhusiano bora kwa ucheshi (zozote 4x1=4)
- d) Kuifanyia utafiti zaidi
Kuhifadhi kwenye vitabu
Kuufunza shuleni
Kuhifadhi kwenye video
Kuandaa masjindano ya uwasilishaji wake
Kufadhili utafiti kuhusu semi
Kuelimisha jamii kuhusu umuhimu wake
Kuandaa vipindi vya redio/runinga kuwasilisha utanzu huu (zozote 5x1=5)

